

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

14. Кемінь В. Українське шкільництво у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918–1996 рр.): // Автореферат дис. д-ра філол. наук. – Київ, 1997. – 56 с.
15. Кляп М. Педагогічна діяльність А.Волошина в 20 – 30-х роках ХХ століття: // Автореферат дис. канд. філол. наук. – Івано-Франківськ, 1998. – 18 с.
16. Курляк І. Українська гімназійна освіта у Галичині (1864 – 1918 рр.). – Львів, 1997. – 222 с.
17. Кухта М. Роль педагогічної преси Закарпаття (20 – 30-і рр. ХХ ст.) у формуванні вихованого національного ідеалу. – Ужгород, 1997. – 52 с.
18. Луцик Д. Все починається з сім'ї. – Дрогобич: Коло, 2004. – 140 с.
19. Маркуш А. Початковъ вѣдомости // Учитель. – Ужгород: Вікторія, 1922. – Рочн. ХІІІ. – 15 фебруара. – Ч. 6.
20. Науменко С. Художня обдарованість: психологічна проблема // Педагогіка і психологія. – К., 1995. – № 1 (6). – С. 47 – 54.
21. Росул В. Тенденції розвитку школи та педагогічної думки Закарпаття (ХІХ–ХХ ст.): // Автореф. канд. пед. наук. – К., 1997. – 24 с.
22. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-х – 30-х років ХХ ст. – Ужгород: ПолітПрінт, 2002. – 207 с.
23. Скотний В. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. – Київ-Дрогобич: Коло, 2003. – 284 с.
24. Ступарик Б. Національна школа: витоки і становлення. – Івано-Франківськ, 1992. – 192 с.
25. Сулик П. Школа и спѣвъ // Учитель. – Ужгород: Вікторія, 1932. – Рочн. ХІІІ. – №10.
26. Федака П. Пам'ять рідної землі. – Ужгород, 1996. – 328 с.
27. Чучка П. Національна самосвідомість закарпатців // Возз'єднання: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 55-річчю возз'єднання Закарпатської України з Україною. – Ужгород: Мистецька лінія, 2001.

Тетяна Цибар, аспірант кафедри історії педагогіки

Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлюються значення уроків образотворчого мистецтва в естетичному вихованні школярів, їх вплив на естетичне світосприйняття, формування естетичного кругозору, естетичних суджень, задоволення естетичних та культурних потреб учнів, а також потреби в творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Актуальність проблеми. Пріоритетом державної політики у розвитку освіти в Україні є заміна авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно орієнтовану, що передбачено Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття). Її значущими ознаками є навчання і виховання особистості з врахуванням індивідуальних особливостей, створення сприятливих умов для самонавчання і саморозвитку учнівської молоді [2]. Важливого значення набуває питання естетичного виховання учнів у процесі навчання й виховання, в організації мистецької, художньо-трудової діяльності. У загальноосвітніх навчальних закладах змінився підхід до таких предметів, які раніше вважалися другорядними – образотворче мистецтво, музика, трудове навчання, фізична культура. На сучасному етапі

для них створені більш досконалі програми і підручники, методика збагатилася істотними науково-теоретичними та практичними висновками. Саме естетичне виховання учнів, яке базується на оволодінні ними надбання культури суспільства, перетворення цінностей світової та вітчизняної культури на цінності особистості, принципи життя становить його мету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання естетичного виховання в усіх періодах привертало увагу як теоретиків так і практиків. Проблеми естетичного виховання з філософської точки зору розкрили А.Комарова, С. Кримський, Г.Кудін, Л.Левчук, В.Личковах, В.Мазепа та ін. Важливі аспекти естетичного виховання й естетичної освіти школярів висвітлено у працях науковців М.Артилінко, О.Демянчук, С.Жупаник, І.Зюзан, Л.Масол та ін. Теоретико-методологічний

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

аналіз проблем естетичного виховання розглянуто в роботах О.Дивненко, К.Долгова, С.Долуханова, А.Зися, Л.Левчука, Л.Ритікова, та ін. Оригінальними є підходи до естетичного виховання у педагогічних теорії і практиці видатних українських педагогів В.Верховинця, А.Макаренка, С.Миропольського, В.Сухомлинського, їхні ідеї про необхідність створення системи безперервної естетичної освіти і виховання учнівської молоді.

Мета статті – розкрити значення уроків образотворчого мистецтва в естетичному вихованні школярів, їх вплив на естетичне світосприйняття, формування естетичного кругозору, естетичних суджень, задоволення естетичних та культурних потреб учнів, а також потреби в творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Виклад основного матеріалу. Естетичне виховання здійснюється у процесі навчальної роботи на уроках та в позаурочний час у школі, вдома, але однією з найважливіших ланок процесу естетичного впливу є школа, перед якою стоїть головне завдання “сформувати гармонійно розвинену духовно багату, здатну на глибокі почуття і переживання особистість творця прекрасного і доброго” [1, 20]. Загальноосвітні навчальні заклади в Україні здійснюють естетичне та художнє виховання учнів за програмами, що включають заняття музикою, образотворчим мистецтвом, мистецтвом, художню культуру. На важливість шкільного курсу з малювання в естетичному вихованні учнів вказує те, що методикою програми передбачено поєднання в структурі уроку різноманітних видів діяльності та видів мистецтва (література, музика, театральне мистецтво, тощо), проведення інтегрованих уроків, відвідування виставок, музеїв [4].

У процесі естетичного виховання школярів важливо враховувати, що естетичні та художні потреби учнів зв'язані з особливостями їхнього віку, з потребою самовираження, та самоствердження. Тому нова програма розроблена з урахуванням вікових особливостей, фізіологічного, психологічного, інтелектуального розвитку учнів, неоднорідності їхнього практичного досвіду.

Останнє зумовлене різними рівнями підготовки дітей до образотворчої діяльності в дошкільних навчальних закладах та початкових школах. Такі учні, які успішно засвоїли навчальну програму і достатньою мірою володіють різними художніми матеріалами та інструментами, при зображенні на площині вміють передавати просторовість, заповнювати всю поверхню аркуша, посилено

передавати в художніх образах кольори об'єктів та явищ, настрій і стан зображуваного, виявляти свої почуття, естетичні переживання образотворчими засобами. Але трапляються і прогалини у знаннях, умінь і навичках учнів. Для їх усунення програмою передбачене поетапне повторення елементів образотворчої грамоти залежно від теми розділу і теми уроку. Практичні завдання в цей час спрямовуються на ознайомлення всіх дітей з різними видами діяльності, можливостями художніх матеріалів, прийомами роботи в техніці малювання фарбами, графічними матеріалами, з основними поняттями образотворення, передача простору, оточення предметів, заповнення площини елементами зображення та ін.

Завдання вчителя у 5 – 7 класах систематично й послідовно, формувати у школярів емоційне ставлення до творів мистецтва й естетичного в навколишньому середовищі, стимулювати і заохочувати до образотворчої діяльності за спостереженням з пам'яті, на теми за фантазією, розвивати образне сприймання, умінь спостерігати й аналізувати об'єкти та явища навколишнього світу, посилено передавати стан і настрій в малюнках (спокійний, динамічний, радісний, сумний), розширювати поняття про зв'язок образотворчого мистецтва з життям, значення роботи художника в суспільстві, активізувати допитливість, кмітливість, самостійність у процесі навчання. Така робота вчителя сприяє нагромадженню в учнів художньо-естетичного досвіду, реалізації самостійних творчих можливостей, розвитку естетичної оцінки, естетичних суджень та естетичного відчуття, адже “за допомогою естетичного виховання людина не лише здобуває знання з певного мистецького напрямку, а й здатна усвідомлювати себе частиною культурного простору” [5, 158].

Специфіка змісту предмету й основна ідея нової програми дають змогу результативно реалізувати на уроках образотворчого мистецтва пізнавальну, виховну й розвивальну функції.

Проте під час підготовки до певного уроку найбільші труднощі виникають при визначенні й реалізації виховних та розвивальних можливостей занять з образотворчого мистецтва (навчальні цілі визначаються здебільшого чітко).

Як показує практика, виховну мету обмежують аспектами актуальності теми, працьовитості, тощо. Але на уроках малювання виховання естетичних почуттів, здатність до співпереживання, емоційного ставлення до прекрасного обов'язкове.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Теж саме доводиться спостерігати і при визначенні розвивальних цілей уроку. Часто в поурочних планах вони або взагалі відсутні, або визначаються за шаблоном: “розвивати мислення дітей”, “розвивати спостережливість”. Мету, спрямовану на інтелектуальний, психологічний та естетичний розвиток учнів, можна визначити так: формувати вміння цілеспрямовано спостерігати навколишнє середовище, порівнювати, зіставляти, визначати подібність і відмінність предметів та явищ, розрізняти й визначати форму, фактуру, забарвлення, положення об’єктів у просторі; виділяти головне й підпорядковане в художніх творах, власних композиціях; розвивати предметно- і понятійно-образне мислення, зорову і понятійно-сміслову пам’ять, творчу уяву, фантазію, оригінальність мислення та інше. Кожна з цілей слугуватиме ефективним засобом взаємозв’язку навчання, виховання й розвитку. Наприклад, “формувати вміння цілеспрямовано спостерігати навколишнє середовище” можна успішно на всіх уроках. Мета “розвивати фантазію, творчу уяву” найдоцільніша на уроках, де учні виконують завдання за власним задумом.

Для успішної реалізації завдань програми, при плануванні, слід передбачити домінуючу мету уроку. В одному випадку це може бути навчальна. Наприклад на уроках зображення на площині “Осінь”, “Сонячний день”, “Похмурий день”, тощо, учні оволодівають прийомами роботи фарбами, пензликами. Виховна і розвивальна цілі тут супровідні.

А коли виконуються завдання на розвиток асоціативно-образного мислення, творчої уяви, фантазії, комбінаторних здібностей, скажімо, малювання композиції “Новорічне свято”, асоціативної композиції “Музика”, “Настрій” та ін., домінує розвивальна мета. Навчальна (зображення водорослів, мешканців підводного царства, рівномірне заповнення площини) і виховна – формування естетичних почуттів до природи, – цілі тут супровідні.

Предметом особливої уваги вчителя має бути визначення найбільш раціональних форм і методів організації навчально-виховного процесу. Серед них найважливішою є бесіда. В основному це діалог учитель – учні, в якому визначається мета роботи, узагальнюються знання школярів про різноманітність засобів відтворення художнього образу, повторюються основні поняття образотворчої грамоти, що вивчалися на попередніх заняттях, діти засвоюють спеціальну термінологію, організовується сприйняття навколишнього, творів мистецтва, дитячих робіт. Але слід враховувати своєрідність сприймання

художніх образів дітьми різних вікових категорій. Наприклад, для учнів 5-х класів твори мистецтва слід добирати такі, щоб у них в яскравій образній формі розкривалася певна тема уроку, чітко вирішувався сюжет, композиція й колористика.

Сприймаючи тематичні картини, твори портретного жанру п’ятикласники насамперед реагують на сюжет. Перші естетичні судження, в яких вони виявляють свою загальну естетичну оцінку, такі, як про пейзажні твори: “Картина подобається”. А вже потім виявляється емоційне ставлення до зображеного, з’ясовуються мотиви естетичних оцінок.

Про вищий рівень естетичного ставлення учнів до творів мистецтва свідчать ті естетичні судження, в яких відбивається їх розуміння переживань зображених людей (в тематичних картинах), моральних рис їх характеру, моральних норм поведінки, які вони засвоїли в процесі свого розвитку. Значну роль при цьому відіграють їх знання. Що стосується творів пейзажного жанру, то переважній більшості п’ятикласників вони подобаються своїми зовнішньо-красивими ознаками: кольором формою, розміром.

Естетичні судження шестикласників про твори пейзажного живопису свідчать про те, що учні переживають естетичне задоволення під час сприймання красивих властивостей зображення природи, вони в своїх висловлюваннях про твір виділяють кольорово-світлові ознаки. Це свідчить про розуміння учнями складних виражальних засобів картини. Даючи естетичну оцінку тематичній картині, учні особливу увагу звертають на риси характеру людей, їх настрій. Звісно, вони не завжди правильно розуміють їх але прагнення в них дуже помітне.

Естетичні судження учнів сьомого класу відображають загальний розвиток цільності естетичного сприймання ними творів пейзажного живопису. Вони вже розуміють єдність зовнішньо-красивої форми зображеного і внутрішнього змісту образу. Що стосується тематичних картин, то, як і шестикласникам, їм також подобаються моральні риси людей які вони оцінюють, але коло цих рис розширюється. У своїх естетичних оцінках семикласники значно більше звертаються до власних знань спостережень що збагачує їх естетичні судження. Таким чином, ознайомлення учнів з творами мистецтва поповнює їх емоційний і естетичний досвід, виховує здатність сприймати, співпереживати і висловлювати своє ставлення до художнього образу, в якому відображено почуття художника, “адже принципового значення набуває пошук учнями в мистецтві особистісно значущих символів, співзвучних власному

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com